

Dagens frågor

Ett märkligt replikskifte

Svensk Tidskrifts ledare i detta års första nummer "Mot öststaten?", där vi uttalade vår oro för ett i Finland framlagt betänkande, som i sak innebar en övergång till det ryska folkdomstolssystemet, måtte ha bitit skarpare än vad redaktionen anade.

Finlands stora svenskspråkiga tidning Hufvudstadsbladet (Hbl) tryckte av ledaren den 6 februari, och den 9 februari publicerade samma tidning ett officiellt bemötande av vår argumentation, ett bemötande som signerats av Finlands dåvarande justitieminister K J Lång. I detta bemötande ondgjorde sig hr Lång över att Hbl återgivit vår ledare utan att meddela att "Svensk Tidskrift är en ultra-reaktionär tidskrift, som i rikssvensk debatt ligger strax intill den nynazistiska tidskriftsfloran", över att "någon yttersta högers 'rådgivare' i Finland har förmedlat den mest negativa bild som över huvud taget kan ges av betänkandet" som sedan återopas "såsom ett viktigt svenskt ståndpunktstagande". "Metoden är", säger hr Lång, "upprörande, men representerar dessvärre en fortsättning på det sätt, som Hbl sedan länge använt i sin nordiska rapportering för att stödja tidningens inhemska politiska ställningstaganden".

Hr Lång fortsätter sedan med en rättshistorisk betraktelse, som förtjänar sitt eget kapitel. Låt oss först konstatera, att Hbl samma dag replikerade honom på ledarplats med den värdighet i tonfallen och kunnighet i sak, som vunnit dess rikssvenska läsares hjärtan. Bl a påpekade Hbl att tidningen själv redan den 12 december förra året tagit ståndpunkt till betänkandet och därvid (just som Svensk Tidskrift) tagit bestämt avstånd från förslagen att göra domarnas uppdrag snävt tidsbegränsade, att låta valda lekmän få rösta kull de juridiskt utbildade fackdomarna och att låta dessa utses av politiska instanser.

Svensk Tidskrift har vidare anledning uttrycka sin tacksamhet över Hbl:s kollegiala stöd, när tidningen säger: "Visst kunde det

ha varit motiverat att med några ord presentera Svensk Tidskrift för de läsare, som inte känner den. Men absolut inte med minister Långs helt missvisande karakteristik. Svensk Tidskrifts inställning till nazismen har inte lämnat rum för oklarhet. Kritik av radikala samhällsomvälvare är inte nazism."

Tyvärr har det blivit vanligt både i Finland och Sverige att radikala samhällsomvälvare, när de känner sig verkligt besvärade av kritik, "löpa i nitets fotsvett på rättfärdighetens väg" under högljudda skrik om provokationer från illasinnade och moraliskt mindervärdiga motståndare. Att hr Lång, när han på ämbetets vägnar skulle göra ett inlägg i en viktig politisk principfråga, betedde sig på det sättet är därför inte förvånande.

Däremot blir man förundrad när Finlands justitieminister i sitt inlägg presterar en rätts-historisk motivering för en radikal reform; utanför renlärig marxistisk doktrin brukar inte radikaler söka tröst och ledning i historien — än mindre inspiration. Denna förundran stiger till häpnad, då hr Lång påstår att "det genuint nordiska i vårt rättsarv är att allmogen på landet och borgarna i staden själv valde sina domare". I ty fall måtte hr Lång ha funnit "genuint nordiska" förebilder i en töcknig förhistorisk tid om vilken vi andra föga vet. Redan på landskapslagarnas och de äldsta stadslagarnas tid hade nämligen kungamakten (och kyrkan) tagit ett fast grepp över rättskipningen. Från senmedeltiden utvecklades raskt domstolssystemet både i stad och på landet till en del av den statliga judiciella apparaten, där de fackutbildade domarna utsågs av kungen och allmogen endast hade ett mycket begränsat medinflytande vid valet av egna lekmannadomare. Häradsnämnderna kan för den delen inte betraktas som folkvalda, helt enkelt därför att de fram till början av 1800-talet kompletterade sig själva.

Hr Långs historiesyn är i själva verket 1800-talsromantikens. Skall man partout frammana medeltidens andar som inspiration för vår

tids domstolsorganisation bör man åtminstone inte romantisera. Därtill har naturligtvis Hbl rätt när tidningen påpekar att "hänvisningar till de medeltida förebilderna för våra domstolar inte kan vara avgörande".

Får vi föreslå hr Lång att i sina fortsatta rättshistoriska studier begrunda ett på sin tid tämligen uppmärksammat arbete av en annan radikal, en baron de Montesquieu. Det utkom år 1748, heter *L'Ésprit des lois*, och innehåller bl a några tänkvärda reflexioner om vikten av att domarna är oberoende av de politiska maktinstanserna.

Vältaliga siffror

Ibland talar siffror så till den grad för sig själva, att även statistiska tabeller kan erbjuda en fängslande läsning. De kan förklara mycket som varit dunkelt. Understundom kan de rentav ge vägledning om de stora sammanhangen.

En sådan tabell är siffrorna över det totala primärkommunala och landstingskommunala stödet till partierna under år 1971.

De för hela riket sammanlagda beloppen fördelar sig på följande sätt (i kronor):

Moderata Samlingspartiet	4 707 872
Centerpartiet	7 514 106
Folkpartiet	6 603 144
Socialdemokratiska	
Arbetarpartiet	19 150 359
Vänsterpartiet kommunisterna	1 533 380
Kristen Demokratisk Samling	290 994
Övriga	316 212
Totalt	40 116 067

Det faller i ögonen att de tre oppositionspartierna, som under 1971 ovedersägligen representerat en majoritet av väljarna, stannat vid 18 825 122 kr medan socialdemokrater och kommunister fått lyfta tillhoppa 20 703 739 kr. Systemet fungerar så. Sådana absurditeter kanske rättas till av den utredning, som nu begrundar hela detta känsliga frågekomplex.

Man kan också lättare förstå folkpartiets flotta avböjande av generella anslag från näringslivet — lokalt annonsstöd tas fortfarande villigt emot. Tillsammans med statsstödet till partierna ger de kommunala anslagen så betydande ekonomiska resurser, att näringslivets anslag blir av underordnad betydelse.

Siffrorna i tabellen ovan blir, om de sammanställs med det statliga partistödet, av den storleksordningen, att det bara är att konstatera att vi fått ett antal offentligt sanktionerade monopoler på partipolitisk verksamhet. Vad har väl KDS med sina 290 994 kr i stöd för utsikter att passera 4 %-spärren i riksvälden? Slutsatsen blir, att om man bortser från möjligheten av partisprängningar och partifusioner har vårt nuvarande partisystem kommit för att stanna. Alltför starka institutioner och alltför betydande "vested interests" står bakom en partistruktur, som bygger på att partierna beviljar allmänna (dvs andras) pengar till sig själva och sina egna apparater. Att detta borde föranleda djupgående reformer inom partiväsendet, bl a strängt tidsbegränsade mandat, om inte allt tal om närddemokrati etc skall bli löjligt, är uppenbart.

Men det är för vidlyftiga problem att ytterligare diskutera här. Däremot är ett enkelt påpekande på sin plats. Om systemet har stora och skrämmande nackdelar erbjuder det dock en fördel, som oppositionspartierna borde ta vara på, om och när de kommer i regeringsställning. Systemet blir inte mindre vådligt av höjda anslag — de är redan så stora; alltså kan man göra en kraftig generell anslagshöjning, som någorlunda kompenserar socialdemokraterna för den ekonomiska vinningen av kollektivanslutningen. Sedan kan man med gott samvete förbjuda den i lag. I den situationen lär socialdemokraterna få svårt att klaga.

Tystnad i ledet

Statsministerns turer i EEC-frågan är mer än förvånande. En fullständig nyhet serverade

han under en utfrågning i februari, nämligen att han redan i augusti 1970 blivit klar över att medlemskap i EEC inte kunde förenas med Sveriges neutralitet. Med hänsyn till valet i september tog han inte upp frågan.

Denna märkliga bekännelse innebär, att i en fråga som är av utomordentlig vikt för Sveriges ställning i förhållande till Europa undanhöll hr Palme en betydelsefull upplysning för svenska folket. Han gjorde så inte bara, som han antydde, inför valet utan också i ett halvår framåt. Först i mars 1971 talade han om vad han kommit fram till. Så länge hade han också dolt sin nyvunna klarhet för EEC-länderna, för de nordiska grannländerna, för Sveriges riksdag. Han har för övrigt inte talat om vad som kom honom att ändra åsikt — ty före mars 1971 lät han alla tro att han var för en europeisk anslutning i någon form. Har UD möjligen gjort någon utredning, och har denna i så fall åtminstone presenterats för utrikesnämnden?

Ett förhållande, som hr Palme nämligen aldrig kan komma ifrån, är att framstående expertis gör gällande, att anslutning till EEC är förenlig med svensk traditionell utrikespolitik. En sådan bedömning stod att läsa så sent som i förra numret av Svensk Tidskrift. Vilken auktoritet har regeringen att sätta emot denna?

Det troliga är, att ingen sådan auktoritet existerar och att detta ligger bakom statsministerns minst sagt egendomliga uppträdande i remissdebatten i januari. Redan i början av sitt anförande ville han "med största bestämdhet" understryka, att det är riksdagen och inga andra som fastställer Sveriges utrikespolitik. "Krafterna inom svenskt näringsliv" borde inriktas på konkreta och konstruktiva förberedelser inför vad som skall komma; underförstått alltså, i stället för att diskutera överhetens beslut.

Att hr Palme syftade på och irriterats av ett uttalande av 175 representanter för näringslivet, vilka yrkat på att Sverige skulle gå

in för medlemskap i EEC, var fullt tydligt. Denna grupp är med allt skäl oroad inför de svårigheter, som väntar svensk industri efter regeringens ställningstagande — och att det är regeringen som är ansvarig för vår EEC-politik lär ingen kunna förneka. Hur stark anledning som finns för oro framgår t ex av en annan artikel i Svensk Tidskrift, publicerad i föreliggande nummer. Mot sådana uttalanden som de 175 gjort, och förmodligen mot sådana artiklar som Kristian von Sydows, vänder sig hr Palme och kräver tystnad i ledet. Hans mera vulgära sekundanter i den socialdemokratiska partitidskriften *Aktuellt* insinuerar i sin tur (nr 2/1972) att näringslivet genom sina uttalanden skadar den svenska förhandlingspositionen. Det är att bygga för en myt, som skall komma: inte regeringen utan näringslivets män bär skulden till Sveriges misslyckanden i Bryssel!

Nog vore det behagligt för regeringen om all kritik tystnade. Men så får inte ske. Vad som karakteriserat handläggningen av EEC-frågan i Sverige har varit, hur litet folket fått veta om vad som väntar oss och om vilka alternativen kunde ha varit. De 175 har gjort landet en tjänst genom att tala rent ut.

Studentens lyckliga dar

Vid årsskiftet har de studenter, som lyckliggjorts med studiemedel, än en gång fått anledning att närmare reflektera över sin ekonomiska situation och framtid. Alla har de fått uppleva att affären inte lönar sig. Låntagarens skuld bestäms visserligen med två skilda metoder, där den för honom fördelaktigaste skall räknas. Den ena, indexmetoden, ger vid inflationen påslag på skulden. Den andra, jämförelsemetoden, bygger på en tänkt normalränta och har ett inbyggt skydd för marginalskatt på 40 %.

Systemet är trots detta inte bara orättvist utan hjärtlöst. Orättvist därför att dess sociala syfte — rättvisa mellan studerande å ena sidan och yrkesarbetande å den andra —

förfelats. Tanken var ju att det i studierna nedlagda kapitalet närmast var att jämföra med investering i realkapital. Föll penningvärdet, steg värdet av utbildningen. Därför menade sig statsmakterna berättigade till inflationspåslag på skuldsumman. Detta påslag skulle ju endast innebära att den genom studiemedlen privilegierade akademikern betalade realvärdet av skulden. Det vore väl bara rättvist. Dessutom skyddade man honom med jämförelseräntemetoden, om inflationen blev för stor.

Vid skrivbordet kan dylika resonemang te sig bestickande. Men i dagens politiska verklighet slår de helt fel. Värdet av högre utbildning stiger inte med fallande penningvärde i ett system med icke indexreglerade marginalskatter. Akademikern får uppleva att skulden stiger, samtidigt som allt större del av den lönehöjning, som skulle skyddat honom mot inflationen, äts upp av progressiviteten. Och vilken akademiker betalar i dag bara 40 % marginalskatt? Även inkomsttagare på nivån 30 000—40 000 når ju upp till 50—60 %. I realiteten plundras han genom inflations- och skattemekanismen på ett sätt, som skulle fått honom att tänka sig för många gånger innan han första gången lyfte det förledande återbetalningsfria beloppet. Ju snabbare penningvärdet faller, ju större måste hans oro bli.

Här kommer hjärtlösheten i systemet. De som en gång konstruerade det måtte inte bara ha varit ekonomiska ignoranter utan därtill beväpnade med mycken känslökyla. Kunde de inte föreställa sig att det hos vanliga medborgare fortfarande finns en viss tilltro till penningvärdet, att nominella skuldsiffror betraktas med allvar. Att det måste vara i hög grad deprimerande för den ambitiöse och sparsamme att tvingas räkna med att ha studieskulder hela livet, därför att systemet inte tar tillräcklig hänsyn till marginalskatten.

Det är förvånande, att inte något av oppositionspartierna ännu trätt fram med ett kon-

kret reformförslag, som kunde återge studenter och färdigutbildade akademiker hoppet om en dräglig framtid. Ett nytt och mera realistiskt system måste fram. Ju längre man dröjer med det, ju större avskrivning lär man tvingas göra på nu utelöpande skulder.

Troligt är att det parti, som tar initiativet till en vettig studiemedelsreform, kan räkna på kraftigt stöd i 1973 års val — inte bara från de skuldbelastade akademikerna själva utan också från deras föräldrar.

I avdragstider

När detta läses har sex veckor gått sedan svenska folket samlades kring sina avdrag. Den 15 februari var sista dagen för att avlämna deklARATIONERNA. De skrevs på nya, sk förenklade blanketter, som att döma av den nästan hysteriska rådgivningen i TV ändå inte blivit fullt så enkla, att de gjorts lättare att förstå. Förr började man en blankett på första sidan och gjorde sammanfattningen på slutet. Nu fyller man i blanketten så att säga korsvis, med små hopp från den ena kolumnen till den andra. Sammanfattningen skrivs slutligen först. Förenklingen är därmed driven så långt som möjligt, och antalet tjänstemän vid Riksskatteverket kommer att öka.

Men avdragen, dessa små ljuspunkter från förr, har nästan försvunnit. Tidigare betalade vi visserligen skatt på fjolårets erlagda statskatt. Men vi fick dra av kommunalskatten. Nu skall vi betala skatt också på denna. Därigenom stiger den beskattningsbara inkomsten högst betydligt för ett stort antal människor, till stor överraskning för dem själva. Eftersom tydligen ingen velat förutse vad detta förhållande kommer att betyda vid taxeringen, lär källskatteavdragen i allmänhet vara i lägsta laget. I stället blir kvarskatten i höst så mycket högre. Allt jämnar ut sig.

Ett annat, inte heller godkännbart avdrag, kommer säkert att låta tala om sig. Om två ungdomar, som båda yrkesarbetar, varit oförsiktiga nog att gifta sig, bestraffas de som be-

kant skattevägen. Får de sedan barn och båda vill fortsätta att arbeta — kanske inte bara för inkomstens skull utan därför att de trivs med och vill uppehålla sitt yrke — måste de ordna med barn tillsyn. Barndaghem finns inte på långa vägar nog av, men en "dagmamma" gör minst lika god tjänst. Hon får betalt för sitt arbete, och vi förmodar att hon betalar skatt på sin inkomst. Men ungdomarna, som betalar henne, får inte dra av denna utgift, trots att summan på detta sätt blir dubbelbeskattad och trots att en mer uppenbar omkostnad för en inkomsts förvärvande knappast kan tänkas. Skattebyråkraterna vill inte ha det så. Man får emellertid hoppas, att detta avdrag görs i en mängd deklARATIONER och att avslag, som taxeringsnämnderna måste motivera, flitigt överklagas hos länsskatterätterna, där de klagande dessutom kan begära muntlig förhandling. Dessa nya domstolar bör från början få lära sig vad skattebetalarnas verklighet är, inte hur finansdepartementet tror att

den ser ut.

Till nyheterna för året hör, inte oväntat, möjligheten för de lokala skattemyndigheterna att döma ut skattetillägg, om någon inte förstått den förenklade blanketten och lämnat oriktig uppgift till ledning för taxering. Hotande tillägger man, att "påfört skattetillägg hindrar inte att deklARATIONSbrott förs vidare till domstol". Först administrativ bestraffning, sedan åtal och eventuell dom enligt skattestrafflagen: det känns, åtminstone tills vidare, litet ovant i ett svenskt rättssamhälle.

Låt oss emellertid hoppas att de som följt nr 64 av Riksskatteverkets 100 anvisningar, avsedda för de okomplicerade deklARATIONERNA, döms mildt. Om hr Lars Erik Nilsson ägt 1963 eller 1968 års premieobligationer är hans deklARATION rätt, i alla andra fall fel. Köpte han sina obligationer 1971, går felet upp till 7 procent, eftersom dessa skall deklARERAS efter kursen 107. Hur stora fel får man göra?